

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Встановлено особливості виробництва овочевої продукції в контексті сталого розвитку. Охарактеризовано ґрунтово-кліматичні умови та подано площі з якої зібрано врожай овочевої продукції. Запропоновано комплекс заходів для ефективного функціонування овочівницьких підприємств в Україні, враховуючи екологічні ризики.

Ключові слова: овочева продукція, екологічна безпека, агроценоз, екологічні ризики, спеціалізація.

Овочівництво є однією з важливих і разом з тим найбільш складних рослинницьких галузей сільського господарства України. По-перше, це зумовлюється цінністю і незамінністю овочевої продукції для харчування людини, що й обумовлює поширення овочевих культур в усіх регіонах країни та відведення під їх вирощування великих площ сільськогосподарських угідь. З іншого боку, особливістю галузі є низька транспортабельність і висока трудомісткість виробництва овочів, великий набір вирощуваних овочевих культур та ускладнена механізація окремих виробничих процесів їх вирощування, зокрема збір урожаю.

Галузь овочівництва динамічно розвивається в більшості країн світу завдяки зростаючому попиту на плодоовочеву продукцію на світовому і внутрішньому ринках. Упродовж останніх 20 років виробництво овочевої продукції у світі зросло більше ніж у 2 рази, що перевищує темпи зростання населення, це є свідченням того, що споживання овочів у світі зростає [4].

Сучасний стан розвитку овочівництва впродовж останніх років загалом характеризується порівняно стійким збереженням посівних площ і обсягів виробництва продукції. Адже ця галузь сільського господарства традиційно зорієнтована на забезпечення внутрішнього продовольчого ринку та менш залежна від цінової валовитності і зовнішньої кон'юнктури.

Наразі в овочівництві займаються вирощуванням більш ніж 70 різноманітних сільськогосподарських культур і рослин [1].

Ґрунтово-кліматичні умови України є досить сприятливими для вирощування багатьох видів продукції рослинництва, зокрема, овочів. Саме тому згідно рішення продовольчої та сільськогосподарської комісії ООН (ФАО) України віднесено до переліку держав, які в недалекому майбутньому мають стати донорами продовольства в світі. Безперечно, цей висновок відноситься і до можливостей України в галузі овочівництва. Адже сьогодні за валовим виробництвом овочів Україна входить до переліку світових лідерів [4].

Найбільш затребуваними є традиційні для України картопля, огірки, помідори, перець і цибуля. Відносно нові культури вирощуються, проте в незначних обсягах, як нішеві, та передусім потребують певних кліматичних умов і відповідного попиту на ринку. Площа земельних угідь України, виділена під вирощування овочевих культур (табл. 1).

Таблиця 1

Площа, з якої зібрано врожай овочевої продукції (тис. га)

Вид сільськогосподарської продукції	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Овочеві культури	447	446	440	452	456

Із даних таблиці 1 можна зазначити, що у 2020 році площа з якої зібрано врожай овочевої продукції порівняно з 2016 роком збільшилась у 1,02 рази. Також зазначено з 2016 р. по 2020 р. ці площі поступово збільшувались.

Найбільші обсяги виробництва овочів зосереджені в господарствах Донецької, Київської, Одеської, Дніпропетровської областей і Криму. Рациональна структура посівних площ овочевих культур у сівозміні визначається спеціалізацією господарства, ґрунтово-кліматичними і організаційно-господарськими умовами. У спеціалізованих господарствах різних зон України окремі овочеві культури займають неоднакову площу (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Структура посівних площ овочевих культур у різних регіонах України, %

Культура	Зона України		
	Степ	Лісостеп	Полісся
Капуста	17,2	22,2	33,1
Помідори	33,8	17,9	5,4
Огірки	11,3	16,0	22,2
Цибуля	8,8	5,9	1,2
Столові буряки	4,1	5,7	9,9
Морква	5,0	7,9	10,4
Інші овочеві культури	19,8	24,4	17,8

Вирощуванням овочів займаються різні виробничі типи господарств. Найбільша кількість товарної продукції виробляється у спеціалізованих овочівницьких господарствах. В останні роки велика кількість овочевої продукції вирощується на дачних, присадибних ділянках та у фермерських господарствах. Поряд з овочівницькими господарствами вирощуванням овочів займаються сільськогосподарські підприємства інших напрямків спеціалізації. У них ця галузь розвивається як додаткова для забезпечення власних потреб [2].

Овочівництву властива зональна спеціалізація. На вирощуванні цих та інших видів овочів здебільшого спеціалізуються господарства Степу, а також у густонаселених регіонах навколо міст-мільйонників. Обсяг виробництва овочевої продукції за 2016-2020 рр. зазначений в табл. 3 [2].

Таблиця 3

Виробництво овочевих культур (тис. т)

Вид сільськогосподарської продукції	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Овочеві культури	9415	9286	9440	9688	9621

Виходячи з даних таблиці 3 у зв'язку із розвитком галузі овочівництва у 2020 році виробництво зросло у 1,02 рази порівняно з 2016 роком. Порівняно з іншими роками показники виробництва не зазнавали суттєвих змін.

Численні дослідження та широка практика показали, що правильне застосування добрив та зрошення у посушливих теплих районах України у декілька разів підвищують врожайність овочевих культур. Однак зараз цей резерв використовується недостатньо. Для підвищення ефективності зрошення необхідно всебічне вивчення динаміки водоспоживання кожної культури впродовж вегетаційного періоду та його зміни під впливом поточних погодних умов. Це дозволить удосконалити техніку поливів, їх норми та строки і дозволить економно витратити воду для зрошення. Характеристика урожайності овочевих культур зазначена у табл. 4 [2].

Таблиця 4

Урожайність овочевих культур (ц з 1 га)

Вид сільськогосподарської продукції	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Овочеві культури	210,5	207,9	214,3	214,0	199,9

Підсумовуючи дані таблиці 4 зазначимо, що урожайність овочевих культур у різні роки була різною та досить не стабільною, порівняно з 2016 роком урожайність овочевих культур у 2020 році зменшилась у 1,05 рази. Врожай овочевих культур по території України дуже мінливі і їх величина визначається забезпеченістю території світлом, теплом, вологою, продуктами живлення, а також родючістю ґрунтів та біологічними особливостями.

Підвищення врожаїв овочевих культур можливе за рахунок багатьох факторів: введення у виробництво нових, більш продуктивних сортів, введення сортового районування, при якому розміщення різних за скоростиглістю сортів виконується з врахуванням відповідності агрокліматичних ресурсів території біологічним особливостям цих культур, де вони вирощуються [3].

Для ефективного функціонування овочівницьких підприємств необхідно створювати в них таку виробничу структуру, яка б забезпечила:

- найбільш повне використання конкретних природно-економічних умов для досягнення граничного (маржинального) рівня врожайності овочевих культур, які вирощуються в певному господарстві;
- максимально можливий рівень спеціалізації та інтенсивності ведення виробництва овочів;
- застосування сучасних форм організації праці, які розраховані на найбільш продуктивне використання сільськогосподарської техніки і робочої сили;
- ефективне управління як господарством загалом, так і окремими підрозділами;
- узгодженість обсягів виробництва овочів з постійними і тимчасовими трудовими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Жук О.Я., Сич З.Д. (2011). Насінництво овочевих культур: навчальний посібник. Вінниця: Глобус – ПРЕС, 450 с.
2. Вернера І.Є. (ред.) (2020). Статистичний щорічник України за січень-вересень 2020 рік. Київ. Державна служба статистики. 53 с.
3. Сухий П.О, Заячук М.Д. (2012). Сучасний стан та перспективи розвитку овочівництва в Україні. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия География*. Т. 25 (64). № 3. С. 38-48.
4. Яковенко К.І. (2012). Овочівництво України на порозі 21 ст. *Вісник аграрної науки*. № 8. С. 18-26.